

บทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ของประเทศไทย: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่

THE ROLE OF CHINESE CAPITAL IN EXPANDING CAPITALISM RELATIONS IN LAOS AGICULTURAL SYSTEM: A CASE STUDY OF BANAN PLANTATION

¹ณัฐพงศ์ รักงาม และ ²ชัยณรงค์ เครือนวน

¹Nattapong Rakngam and ²Chainarong Krunnung

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Faculty of Political Science and Law Burapha University

Received: 2022-03-21

Revised: 2022-04-22

Accepted: 2022-04-28

¹Corresponding Author's Email: Tokyungman@hotmail.com

¹เบอร์โทร: 081-8838386

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของสปป. ลาว 2) เพื่อศึกษาตัวแสดงที่มีบทบาทในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ผลการศึกษาพบว่า

บทบาทของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศไทยสามารถอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญได้แก่ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) จากรัฐบาลจีนผ่านยุทธศาสตร์สำคัญได้แก่ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) อันเป็นแรงขับเคลื่อนผ่านการวางนโยบายและระบบกฎหมายเพื่อส่งเสริมบทบาทของรัฐวิสาหกิจและเอกชนในการลงทุนภายนอกประเทศ และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ภายในของสปป.ลาว ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Relationship) และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) โดยมีตัวแสดงได้แก่รัฐบาลจีนซึ่งขับเคลื่อนตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) เป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายการลงทุนยังต่างประเทศเพื่อการเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องกับรัฐบาลสปป.ลาว ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากสภาวะความยากจนโดยใช้โดยการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศและการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้า

สำหรับทุนจีนที่เข้ามาเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ในสปป.ลาวแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ กลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมากจึงต้องขออนุญาตสัมปทานที่ดินจากรัฐบาลกลาง และกลุ่มผู้ประกอบการขนาดเล็กซึ่งใช้ต้นทุนแรงงานและที่ดินต่ำผ่านการเช่าที่ดินจากชาวบ้านในพื้นที่ การเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนเมื่อนำมาซึ่งรายได้จากการส่งออกเป็นจำนวนมาก แต่หากพิจารณาถึงเบื้องหลังตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเห็นถึงผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงอันได้แก่ทุนจีนซึ่งเป็นผู้ทำการผูกขาดกระบวนการตั้งแต่การเพาะปลูก การกำหนดกำลังแรงงาน ตลอดจนการจำหน่ายผลผลิต สวนกล้วยไม่ได้สร้างอาชีพให้แก่ชุมชน ชาวบ้านมีรายได้จากการให้เช่าสัมปทานที่ดินและแรงงานรับจ้างแต่เพียงเล็กน้อย ทุนจีนได้ทำการขูดรีดเอามูลค่าส่วนเกินจากการผลิตเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเอง ขณะที่สปป.ลาวกลับสูญเสียส่วนเกินในการสะสมทุนและตกอยู่ในสภาวะการพึ่งพิงการลงทุนจากทุนจีน ขณะเดียวกันสวนกล้วยกลับสร้างปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า การปิดล้อมที่ดิน (Land Enclosure) การขูดรีดแรงงาน (Exploitation) ในภาคเกษตรกรรม และผลกระทบทางด้านสุขภาพและมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการเพาะปลูกของชาวบ้านและชุมชนในระยะยาว

คำสำคัญ: บทบาทของทุนจีน; ทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม; สวนกล้วยขนาดใหญ่

Abstract

The objectives of this study were: (1) to examine the roles of Chinese capital in capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR; (2) to investigate the determinants influencing the roles of capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR; and (3) to discover the effects of capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR. The results showed that:

The roles of Chinese capital among agriculture systems in Lao PDR could be outlined within 2 domains. Push Factors involved Going Out Strategy and Belt and Road Initiative (BRI), and Food Security prescribed. These strategies were internal factors driven by policy planning and legal systems to promote the role of Chinese state-owned enterprises and private sectors in foreign investment. Pull Factors involved internal factors from the Lao PDR government in drawing economic,

industrial and agricultural investments from China on the basis of geopolitics, political relationship and economic cooperation factors. This capitalist expansion among agriculture systems was operated by the Chinese government who mobilized this concept by means of state capitalism as the key determinant for investment expansion in the foreign lands in order to succeed the economic superpower position, and this corresponded with the needs of Lao PDR government in uplifting the country from poverty by relying on foreign investment and natural resources commoditization.

The Chinese capital investments among large-scale banana cultivations in Lao PDR were sectioned into 2 groups. Large conglomerates required a huge cultivation area which needed land concession approval by the central government. Small entrepreneurs using low labor and land costs operated the cultivation by leasing land from local villagers. Banana cultivation by the Chinese funding may bring high revenue from banana export. However, behind this economic growth figure, the real beneficiaries were Chinese entrepreneurs who monopolized holistic processes ranging from cultivation, labor force determination and products distribution to China. The banana plantation did not create careers for the community. The villagers earned little income from leasing lands and labor wages. In addition, Chinese capitals exploited the production surplus for their own wealth creation while Lao PDR lost its surplus in capital accumulation and fell deeply in relying on investment from Chinese capitals. Moreover, banana plantation created problems and negative effects on the community from subsistence farming to commercial cultivation that triggered land enclosure and labor exploitation in the farming sector. The negative impacts also penetrated into health issues and environment pollution as a result of heavy use of chemicals in cultivation which affected the farming lifestyle of villagers and communities in the long term.

Keyword: The role of Chinese capital; Capitalism in Agriculture; Banana Plantation

บทนำ

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2000) ประเทศจีนได้กลายเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจและเป็นผู้เล่นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในเวทีโลก โดยปัจจุบันประเทศจีนมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่สองของโลกเป็นรองลงมาจากสหรัฐอเมริกาขณะเดียวกันก็มีเงินทุนสำรองมากที่สุดในโลก สำหรับการเติบโตของเศรษฐกิจจีนที่มีมาอย่างต่อเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นบทบาทของภาครัฐ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลก (WTO) รวมถึงศักยภาพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการกำหนดยุทธศาสตร์ “ก้าวออกไป” (going out strategy) อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการจีนทำการขยายฐานการผลิตและออกไปลงทุนทำธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ ภายนอกประเทศเพื่อสร้างการแข่งขันในเวทีโลกทั้งภาคอุตสาหกรรมรวม ภาคการเกษตรกรรมและภาคบริการ ผนวกเข้ากับการริเริ่มโครงการ "One Belt One Road" หรือ “เส้นทางสายไหมในศตวรรษที่ 21” (2013) ภายใต้การนำของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ซึ่งเป็นกรอบการทำงานในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพหุภาคีของจีนอันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการขยายการค้าในระดับภูมิภาคซึ่งมีการสร้างเส้นทางการค้าและการลงทุนทั้งทางบกและทางทะเลอันเป็นการเชื่อมโยงเอเชีย ยุโรปและแอฟริกาเข้าไว้ด้วยกันส่งผลให้ประเทศจีนก้าวขึ้นเป็นอันดับหนึ่งในการลงทุนโดยตรงยังต่างประเทศ

การลงทุนยังต่างประเทศของจีนส่วนใหญ่เป็นการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน พลังงาน แต่ในระยะหลังภาคเกษตรกรรมเป็นอีกหนึ่งภาคการลงทุนที่รัฐบาลจีนให้การสนับสนุนการลงทุนเพิ่มมากขึ้นโดยมีสาเหตุจากความต้องการในการบริโภคและปัญหาในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร (Food security) อันเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการลดลงของพื้นที่การเพาะปลูกภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม และการถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้กลายเป็นเขตเมือง” (Mark Grimsditch, 2017) จากปัญหาพื้นที่ในการเพาะปลูกที่มีอยู่อย่างจำกัดส่งผลรัฐบาลจีนจัดทำยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหารโดยระบุไว้ในแผนห้าปีฉบับที่ 6 (2006 - 2010) ซึ่งให้การสนับสนุนผู้ประกอบการในการลงทุนยังต่างประเทศโดยมีทวีปเอเชียและกลุ่มประเทศในอาเซียนซึ่งความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และความสัมพันธ์ทางการค้า อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการขนส่งสินค้าทั้งทางบกและทางทะเลเป็นจุดเน้นสำคัญสำหรับการลงทุนในภาคเกษตรกรรม

หนึ่งในพื้นที่สำคัญสำหรับการลงทุนในภาคเกษตรกรรมของจีนในภูมิภาคอาเซียนได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) ซึ่งเป็นประเทศที่

มีความสัมพันธ์ที่ติดภายใต้ระบบการเมืองที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูก อันเป็นผลจากการปิดประเทศภายใต้การปกครองในระบอบสังคมนิยมระหว่างปี 1975 – 1985 ซึ่งส่งผลให้กลายเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศของสปป.ลาวมาโดยตลอดคือการลดความยากจนและสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยในปี 1986 สปป.ลาวได้ทำการปรับเปลี่ยนนโยบายกลไกทางเศรษฐกิจใหม่ซึ่งเรียกว่านโยบาย “จินตนาการใหม่” (New Economic Mechanism) ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาทางการเกษตร อุตสาหกรรม พลังงาน และการค้าชายแดนผ่านการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศโดยจัดทำแผนการปฏิรูป (Reform) โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการค้าเงินเศรษฐกิจในแนวทางที่มีความเป็นเสรีมากยิ่งขึ้น (Kosaikanont, 2010) โดยสปป.ลาวได้กำหนดเป้าหมายให้พ้นจากการเป็นกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนาภายในปี 2020 จึงทำการเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติผ่านนโยบายและกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ นำมาซึ่งการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมขนาดใหญ่โดยทุนต่างชาติเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกยางพาราในบริเวณภาคเหนือและภาคใต้ การเพาะปลูกกาแฟบริเวณที่ราบสูงทางภาคใต้ โดยมีประเทศจีนเป็นผู้ลงทุนและให้ความช่วยเหลือเป็นอันดับหนึ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่ได้รับการเพาะปลูกโดยทุนจีนเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา คือการเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ (Banana Plantation) โดยนักลงทุนชาวจีนซึ่งทำการเคลื่อนย้ายพื้นที่เพาะปลูกจากตอนใต้ของจีนมายังบริเวณตอนเหนือของสปป.ลาว ที่มีความเหมาะสมกว่าทั้งสภาพภูมิอากาศและพื้นที่ การมีเส้นทางเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งที่สะดวกและรวดเร็วรวมถึงอัตราค่าเช่าที่ดินในการเพาะปลูกที่ถูกกว่า ส่งผลให้นักลงทุนชาวจีนเข้ามาลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยในสปป.ลาวเป็นจำนวนมากโดยในปี 2015 พื้นที่ในการเพาะปลูกสวนกล้วยในสปป.ลาวได้เพิ่มขึ้นกว่า 2 แสนไร่ กระทั่งกล้วยได้กลายเป็นสินค้าในภาคการเกษตรส่งออกที่ทำรายได้สูงสุดของประเทศ ในปี 2017 - 2020 (Tfnet News Compilation, 2017)

อาจกล่าวได้ว่ากล้วยได้กลายเป็นสินค้าเกษตรส่งออกสำคัญที่สร้างรายได้และนำมาซึ่งการสร้างการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สปป.ลาวไม่ว่าจะเป็นการไหลเข้ามาของเงินทุนข้ามชาติชาติ รายได้จากการจัดเก็บภาษีและการส่งออกผลผลิต ขณะเดียวกันชาวบ้านในพื้นที่ที่มีรายได้จากการให้สัมปทานที่ดิน แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสวนกล้วยขนาดใหญ่โดยทุนจีนกลับได้สร้างปัญหาแก่ชาวบ้านและชุมชนในพื้นที่อย่างมากไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน และนายทุนจีนจากการถูกปิดล้อมที่ดิน (land Enclosure) การอพยพและการขูดรีดแรงงานภายในสวนกล้วย ความไม่เป็นธรรมในสัญญาเช่าที่ดิน รวมถึงปัญหาจากการใช้

สารเคมีและยาปราบศัตรูพืชซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในเชิงนิเวศวิทยาอย่างรุนแรง แม้จะมีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหามาจากชาวบ้าน แต่ในท้ายที่สุดรัฐบาลก็ไม่ได้ทำการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

จากสภาพปัญหาและผลกระทบดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของประเทศสปป.ลาว โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (Banana Plantation) ในเขตพื้นที่เมืองต้นผึ้งและเมืองห้วยทรายแขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีน ตัวแสดง (Actor) ในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม โดยข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสามารถเป็นแนวทางในการอธิบายบทบาทของทุนจีนในภาคเกษตรกรรมในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในการอธิบายปัญหาและผลกระทบของทุนนิยมในภาคเกษตรกรรม (Plantation Agriculture) ในพื้นที่อื่น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว
2. เพื่อศึกษาตัวแสดงที่มีบทบาทในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure - Agency) ผ่านวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการอันได้แก่การศึกษาถึงบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมระบบเกษตรกรรมของสปป.ลาวว่ามีกระบวนการขับเคลื่อนอย่างไรขณะเดียวกันชุมชนในสปป.ลาวได้รับผลกระทบและมีกระบวนการปรับตัวอย่างไร โดยสามารถนำเสนอกระบวนการดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่ในการศึกษาในเขตพื้นที่เมืองต้นฝั้งและเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว เนื่องจากทั้งสองพื้นที่ที่รัฐบาลจีนได้ส่งเสริมให้นักลงทุนให้ทดลองปลูกกล้วยหอมเป็นพื้นที่แรกขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนมากที่สุด

1.2 การเลือกแหล่งข้อมูลอันประกอบด้วยแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการขับเคลื่อนของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในสปป.ลาวโดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

2. การวิจัยเอกสาร

เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เอกสาร ข้อมูล สถิติ นโยบายของหน่วยงานภาครัฐของสปป.ลาวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของในยุคต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ วิธีการผลิตผลการผลิตในแต่ละยุคเพื่อที่จะได้เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะการส่งเสริมการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมในต่างประเทศ

2.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ วารสาร หนังสือ หรืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องในประเด็นทุนนิยมเกษตรกรรม การแย่งยึดที่ดิน และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในระบบเกษตรกรรมของสปป.ลาว

2.3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้จัดทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อเป็นแนวทางโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview form) โดยผู้วิจัยทำการสามารถแบ่งเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์เพื่อทำการเก็บข้อมูลที่มีผู้ให้ข้อมูลหลากหลายอันได้แก่ 1) กลุ่มแรงงานในสวนกล้วย ในประเด็นสภาพทั่วไปในการทำงาน กระบวนการทำงาน (labor process) และผลกระทบที่ได้รับจากการทำงานในสวนกล้วย 2) กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีน โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ในเรื่องสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดย ผลกระทบทั้งในแง่บวกและแง่ลบจากการเพาะปลูกกรรมถึงการปรับตัวในวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมต่อการเข้ามาของสวนกล้วยโดยทุนจีน

2.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) อันจะนำมาซึ่งข้อมูลที่สำคัญในมิติที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ชาวบ้านในชุมชนบริเวณพื้นที่เพาะปลูกสวนกล้วยรวมถึงผู้ให้นายทุนจีนเช่าที่ดิน แรงงานเต็มเวลาและครอบครัวในแคมป์คนงานในสวนกล้วย หัวหน้าคนงานผู้ทำหน้าที่ประสานงานกับนายทุนจีน นายหน้าที่ดิน แพทย์ประจำโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ศึกษา นักวิชาการ/NGO ผู้ให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและชุมชนในเขตสปป. ลาว

3. การตรวจสอบข้อมูล

3.1 การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้มุมมองที่หลากหลาย (Triangulation) ผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากจุดยืนที่ต่างกัน สถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ต่างกัน จากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันและการให้คนในผู้ให้ข้อมูล

3.2 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร โดยการวิพากษ์หรือประเมินภายนอกและการวิพากษ์หรือการประเมินภายใน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) คือ การตีความข้อมูลในระดับแรก โดยกลุ่มที่ผู้วิจัยซึ่งถือว่าเป็นคนใน จากนั้นจึงตีความในระดับที่สองซึ่งเป็นการตีความในฐานะคนนอก และตีความในระดับที่สามโดยนักวิชาการผู้อ่านรายงานวิจัย

4.2 การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะการจำแนกข้อมูลหรือแบ่งช่วงทางประวัติศาสตร์หรือวิเคราะห์ตามลำดับเวลา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศลาวสามารถอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญได้แก่ 1) ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) จากรัฐบาลจีนผ่านยุทธศาสตร์สำคัญคือ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของรัฐบาลจีนอันเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญผ่านการวางนโยบายและระบบกฎหมายเพื่อส่งเสริมบทบาทของรัฐวิสาหกิจและเอกชนจีนในการลงทุนภายนอกประเทศรวมถึงการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมระบบเกษตรกรรมในสปป.ลาว สำหรับปัจจัยประการต่อมาคือ 2) ปัจจัยภายในของสปป.ลาว (Pull Factors) ที่ดึงดูดต่อการลงทุนทางด้าน

เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมรวมถึงเกษตรกรรมจากต่างประเทศได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Relationship) และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) ซึ่งเป็นปัจจัยจูงใจและเอื้อต่อการเข้ามาลงทุนของต่างชาติ โดยเฉพาะประเทศจีนซึ่งมีพรมแดนติดต่อกัน ทั้งสองปัจจัยสำคัญได้ส่งผลต่อบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศลาว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาพบว่าตัวแสดงที่มีบทบาทต่อการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมได้แก่ **1) รัฐบาลจีน** ซึ่งถือว่าเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญมากที่สุดในการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นผลจากการปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากเดิมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market System) โดยปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นประเทศสังคมนิยมที่ทันสมัยผ่านกลไกการตลาดของระบบทุนนิยมรวมทั้งนโยบายการเปิดประเทศ (Open Door Policy) เพื่อรับการลงทุนจากต่างชาติ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือส่งเสริมและผลักดันให้จีนเข้าไปมีบทบาทหลักในระบบตลาดโลกโดยทำการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก การขับเคลื่อนบทบาทของจีนในเวทีโลกโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเป็นไปตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) โดยรัฐบาลจีนได้เป็นผู้ลงทุนและดำเนินการขนาดใหญ่จำนวนมากรวมถึงกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและธุรกิจของประเทศให้เป็นไปในทางที่รัฐบาลและพรรคต้องการผ่านรัฐวิสาหกิจ (State-owned enterprises: SOEs) และเอกชนในการขยายการลงทุนยังต่างประเทศในยุคปัจจุบันโดยมีเป้าหมายในการเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจของสังคมโลก **2) รัฐบาลลาว** โดยเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาล สปป.ลาว คือ การพัฒนาและสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากสภาวะความยากจนและประเทศด้อยการพัฒนา รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติจากประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล (land locked) มาเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียนและแหล่งพลังงานไฟฟ้าในภูมิภาคเอเชีย (Battery of Asia) ดังนั้นสิ่งที่สร้างทางลัดในการพัฒนาได้รวดเร็วที่สุดคือ พึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศซึ่งเริ่มตั้งแต่การใช้ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ (New Economic Mechanism) ในปีค.ศ. 1986 หลังจากนั้น สปป.ลาว ได้มีการปรับปรุงกฎระเบียบด้านการลงทุนมาเป็นระยะ โดยเฉพาะการออกกฎหมายส่งเสริมและจัดการการลงทุนจากต่างประเทศ (Law on Foreign Investment

Promotion and Management) ส่งผลให้ทุนต่างให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนใน สปป.ลาว มากขึ้น โดยมีประเทศจีนเป็นผู้ลงทุนและเป็นแหล่งทุนรายใหญ่ที่สุดของ สปป.ลาว โดยเฉพาะการลงทุนด้านพลังงานและโครงสร้างพื้นฐานและทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับ “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) ซึ่งเชื่อมโยงกับ สปป.ลาว ในฐานะที่เป็นพรมแดนติดต่อกับกลุ่มประเทศอาเซียนถึง 5 ประเทศขณะเดียวกันก็เป็นหนึ่งในสามของเส้นทางหลักของ BRI ในการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมและการค้าทางบกและทางทะเลจากบริเวณตอนใต้ของประเทศจีน (มณฑลยูนนาน) มายังกลุ่มประเทศในอาเซียน **3) เจ้าแขวง** ในฐานะผู้ปกครองในระดับรัฐท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทและอำนาจอย่างมากในการบริหารจัดการในเขตพื้นที่โดยเฉพาะอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการหรือการให้สิทธิสัมปทานที่ดินจำนวนหนึ่งแก่ทุนต่างชาติซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมอันเป็นเป้าหมายสำคัญของกลุ่มทุนข้ามชาติในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ภายใต้กระบวนการที่เป็นไปตามระเบียบในทางกฎหมาย ซึ่งในบางครั้งอาจใช้แนวทางอื่น ๆ นอกกฎหมายทั้งทางตรงและทางอ้อม **4) ทุนเกษตรกรรมจีน** สำหรับนักลงทุนจีนที่ได้เข้ามาลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ใน สปป.ลาว สามารถแบ่งออกได้สองประเภท คือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมาก ซึ่งต้องมีการขออนุญาตสัมปทานที่ดินผ่านทางรัฐบาล สปป.ลาว ประเภทที่สองกลุ่มทุนขนาดเล็กซึ่งใช้ต้นทุนแรงงานและที่ดินต่ำผ่านการเช่าที่ดินจากชาวบ้านซึ่งได้สร้างผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเป็นผลจากการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช และมักดำเนินกิจการไม่เป็นไปตามระเบียบและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยตัวแสดงดังกล่าวต่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการขับเคลื่อนทุนนิยมเกษตรกรรมใน สปป.ลาว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของสปป. ลาวสามารถนำเสนอได้ 4 ประเด็นดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า การเข้ามาของสวนกล้วยขนาดใหญ่ผ่านการขับเคลื่อนของทุนจีนได้ส่งผลให้ชาวบ้านได้ทำการปรับเปลี่ยนพื้นที่จากเดิมทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ (Peasant Farming) มาสู่การให้ทุนจีนเช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกส่งผลให้ชาวบ้านบางรายพัฒนาตนเองจากการสะสมทุนจากค่าเช่าซื้อที่ดินเพิ่มเติมขณะที่บางส่วนนำไปซื้อของใช้ที่จำเป็นและกลายเป็นเกษตรกรแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneur Farming) (van der Ploeg, 2009) อย่างไรก็ตามชาวบ้านมิได้ให้เช่าที่ดินทั้งหมดอันเป็นผลจากความไม่แน่นอนในการสัมปทานที่ดินรวมถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสารเคมีในระยะยาว

2. การแย่งยึดที่ดิน “Land Grabbling” และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในภาคเกษตรกรรม ภายใต้ความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ที่ดินถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นทุนและก่อให้เกิดการสะสมทุน รัฐบาลสปป.ลาวได้นำที่ดินมาสร้างมูลค่าโดยเปิดโอกาสให้ทุนจีนเข้าสัมปทานที่ดินเพื่อการเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ ทุนจีนได้กว้านซื้อที่ดินและขอสัมปทานในที่ดินสาธารณะซึ่งเรียกว่า “การแย่งยึดที่ดิน” (Land Grabbling) ผ่านการสนับสนุนจากภาครัฐนำมาซึ่งความขัดแย้งของชุมชน ขณะที่พื้นที่ในเขตชุมชนแม้จะไม่ถูกการบีบบังคับให้มีการสัมปทานแต่กระบวนการติดต่อเพื่อการเช่าที่ดินก็มีกลไกในการบีบบังคับเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินผ่านการปิดล้อมที่ดิน (Land Enclosure) กล่าวได้ว่ากระบวนการแย่งยึดที่ดินจึงมีการดำเนินการใน 2 แนวทางได้แก่ การดำเนินการจากด้านบนซึ่งขับเคลื่อนโดยรัฐผ่านนโยบายและกฎหมายซึ่งมีเป้าหมายคือการนำพื้นที่และทรัพยากรมาสร้างรายได้ ขณะเดียวกันก็ขับเคลื่อนจากด้านล่างผ่านการยินยอมให้เช่าที่ดินของชาวบ้านในพื้นที่โดยมีแรงจูงใจจากราคาเช่าที่ดิน ทั้งสองกระบวนการเป็นตัวเร่งเร้าให้การแย่งยึดที่ดินภายในสปป.ลาว ขับเคลื่อนไปด้วยความรวดเร็ว

3. การจ้างงานและการขูดรีดแรงงาน (Exploitation of Labor) แรงงานในสวนกล้วยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงงานรายวันซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง ประเภทที่สองคือแรงงานเต็มเวลาที่อยู่อาศัยอยู่ในแคมป์คนงานอย่างถาวรในสวนกล้วยโดยเป็นแรงงานอพยพจากต่างพื้นที่ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการโอกาสและรายได้ที่สูง แรงงานทั้งสองประเภทต่างเข้ามาทำงานด้วยแรงจูงใจด้านค่าจ้างที่สูงกว่าค่าแรงเฉลี่ยรายวัน อย่างไรก็ตามกลับต้องแบกรับความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีอย่างรุนแรงในการเพาะปลูก นอกจากนี้รูปแบบสัญญาการจ้างแรงงานที่ขาดมาตรฐานและไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองทางกฎหมาย ส่งผลให้นายทุนจีนหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อแรงงานทั้งทางด้านสวัสดิการและการดูแลด้านสุขภาพ ซึ่งยังไม่รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะแรงงานภายในแคมป์ที่ไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยทั้งทางด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม

4. ผลกระทบทางด้านสุขภาพและมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้ผู้คนให้ความสนใจต่อการเข้ามาของทุนจีนในการปลูกกล้วยในสปป.ลาวและนำมาสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบายการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมของรัฐ ภายใต้แนวคิดเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ (Plantation Agricultural) ซึ่งมีเป้าหมายคือการสร้างผลผลิตให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยต้องผ่านการควบคุมมาตรฐานการผลิตภายใต้การใช้เทคโนโลยีและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกจึงมีอยู่ในทุกขั้นตอน จากการศึกษาพบว่าทุนจีนได้ใช้สารเคมีที่ผิดกฎหมายและบางชนิดเป็นสารต้องห้ามซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์ของดิน ผลกระทบต่อสัตว์น้ำและคุณภาพของลำคลองที่ประชาชนรวมทั้งสัตว์เลี้ยงต้องอาศัยในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน ปัญหาดังกล่าวได้สร้างผลกระทบและถูกนำเสนอโดยสื่อในวงกว้างแต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็มิได้ถูกแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมจากรัฐบาล

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

1) การขยายบทบาททางด้านเกษตรกรรมของทุนจีนยังต่างประเทศมีสาเหตุสำคัญคือการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการค้าและการลงทุนรวมถึงการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารภายในประเทศ โดยใช้ยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป (Going Out Strategy) ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21 (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ในการส่งออกนักลงทุนไปยังต่างประเทศผ่านการสนับสนุนทางด้านการนโยบาย กฎหมาย และเงินทุนกู้ยืมในระดับรัฐบาลและในระดับมณฑล โดยมีเป้าหมายในการเข้าถึงที่ดินในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนซึ่งมีพรมแดนติดกับจีนและมีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งอันได้แก่ พม่า เวียดนาม กัมพูชาหรือแม้แต่ประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งอาหารและมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ จนอาจนำไปสู่การครอบงำโดยทุนจีนและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและอธิปไตยในทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเหล่านั้น

2) สปป.ลาว ต้องการสร้างการทางลัดในการพัฒนาผ่านการพึ่งพิงการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมของจีนโดยนำที่ดินเป็นทุนเพื่อสร้างมูลค่าจากการเข้าสัมปทานที่ดินเพื่อการเพาะปลูก โดยหวังว่าการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมของทุนจีนจะสร้างการพัฒนา สร้างงานและรายได้ทั้งในระดับประเทศและในระดับชุมชน ดังเช่นการเข้ามาของเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนซึ่งในช่วงแรกนำมาซึ่งรายได้และความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวกลับได้สร้างผลกระทบต่อชุมชนในหลากหลายด้านไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความขัดแย้งกับชุมชน สวนกล้วยลาวโดยทุนจีนเป็นภาพสะท้อนของความล้มเหลวของรัฐที่ไม่สามารถสร้างการพัฒนาเกษตรกรรมด้วยตนเองและจำเป็นต้องพึ่งพิงทุนต่างชาติอันส่งผลกระทบต่ออธิปไตยทางอาหารและความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายในประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) พบว่าการขับเคลื่อนของทุนจีนใน สปป.ลาวเป็นไปตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) โดยที่รัฐจีนเป็นผู้มีบทบาทหลักใน

การจัดการเศรษฐกิจและสังคม ทั้งการสะสมทุน การควบคุมทุนรวมไปถึงการที่รัฐเข้าไปมีส่วนดำเนินการและการจัดทำนโยบายเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ (Kruaechaipinit, 2021) ผ่านการขับเคลื่อนจากยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการได้แก่ ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป ” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างเส้นทางการค้าและการลงทุนยังต่างประเทศเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเองขณะเดียวกันก็เป็นการส่งออกการลงทุนทั้งในระดับกลางและระดับเล็กไปตามพื้นที่ยุทธศาสตร์อันเปรียบเสมือนเป็นการขับเคลื่อนแนวคิดจักรวรรดินิยมแบบใหม่ (Neocolonialism) โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่อยู่ในเส้นทางการค้าการลงทุนของจีน ผ่านการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในรูปแบบของเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Aid) และเงินจากรัฐในรูปแบบอื่น ๆ (Other Official Flows) ซึ่งมีลักษณะเงินกู้แบบให้เปล่าหรือเงินกู้ออกเบี้ยต่ำ (Siriphon, 2019) อันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาหรือเกิดภาระผูกพันทางการเงินของกลุ่มประเทศผู้ได้รับการช่วยเหลือ กระบวนการขับเคลื่อนของทุนจีนดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของสปป.ลาว ที่ต้องการนำประเทศออกจากสถานะการเป็นประเทศด้อยพัฒนาภายในปี 2020 โดยอาศัยการพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การสนับสนุนทางการเงิน รวมถึงการนำทรัพยากรภายในรัฐมาเป็นทุนเพื่อสร้างการดึงดูดเงินทุนจากต่างชาติ ดังเช่นการเข้ามาของทุนจีนในการเพาะปลูกสว่นกล้วยหอมซึ่งสปป.ลาวได้สร้างแนวทางที่เอื้อต่อการลงทุนผ่านการให้สัมปทานที่ดินเพื่อการเกษตรส่งผลให้กล้วยหอมกลายเป็นสินค้าส่งออกเกษตรที่ทำรายได้สูงสุดของสปป.ลาวระหว่างปี 2017 – 2019

อย่างไรก็ตามหากทำการวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างแท้จริงแล้วพบว่า สว่นกล้วยซึ่งดำเนินการโดยทุนจีนเป็นการเกษตรกรรมเพื่อการส่งออกซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งผลผลิตทั้งหมดไปยังต่างประเทศแม้สามารถสร้างรายได้จากการส่งออก แต่ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของพื้นที่กลับไม่มีสิทธิในการบริหารจัดการใด ๆ ทุนจีนได้ทำการผูกขาดตั้งแต่การควบคุมเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา สารเคมี การกำหนดค่าแรงและพื้นที่ในการเช่าสัมปทานตลอดถึงช่องทางการจัดจำหน่ายจนครบวงจร ส่งผลให้สว่นกล้วยไม่สร้างการพัฒนาหรือสร้างงานให้แก่คนในชุมชนดังที่กล่าวอ้าง ผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจึงมีเพียงค่าเช่าที่ดินซึ่งตกอยู่เฉพาะผู้เป็นเจ้าของที่ดินและอยู่ภายใต้สภาวะแห่งความไม่แน่นอนทั้งในระบบสัญญาและระยะเวลาในการเช่าที่ดิน ขณะเดียวกันสว่นกล้วยกลับสร้างผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมหลากหลายประการไม่ว่าจะเป็นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกอย่างไร้การควบคุม การขูดรีดแรงงานอย่างไม่เป็นธรรมหรือความขัดแย้งจากการสัมปทานที่ดินอันเป็นผลจากการที่ทุนจีนขาดหลักจริยธรรมและธรรมาภิบาล ขณะที่ชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนกลับขาดอำนาจในการต่อรองและไม่สามารถ

พึงพิงหน่วยงานราชการซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญและสนใจในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระบบการเมืองการปกครองที่บทบาทของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัดและผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจที่ดูจะมีความสำคัญกว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น

สรุป

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของสปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) สามารถสรุปได้ว่ารัฐบาลสปป.ลาวเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสะสมทุน การผลิตซ้ำและการไหลเวียนของทุนเกษตรกรรมจีนโดยได้ลดบทบาทตนเองจากการเป็นรัฐผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนาประเทศ (Development State) ไปสู่การขับเคลื่อนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของทุนผ่านกระบวนการจัดหาและควบคุมการใช้ที่ดินทั้งกลไกเชิงนโยบาย ระบบราชการ ตลอดจนการออกกฎหมายเพื่อทำการแปรรูปที่ดินให้กลายเป็นกรรมสิทธิของรัฐและเอกชนเพื่อถ่ายโอนที่ดินให้แก่นักลงทุนชาวจีนทำการเพาะปลูก โดยมีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์จากรายได้การเช่าที่ดินและเม็ดเงินจากนักลงทุนต่างชาติซึ่งเป็นเพียงผลประโยชน์ในระยะสั้น ขณะที่รูปแบบการลงทุนเพาะปลูกกล้วยโดยทุนจีนมีลักษณะที่เรียกว่าสวนกล้วยย้ายที่ (Banana Shifting Plantation) โดยเมื่อทำการเพาะปลูกจนอิ่มตัวจนทรัพยากรดินและน้ำเริ่มเสื่อมโทรม หรือประสบปัญหาจากความขัดแย้งในท้องถิ่น นายทุนจีนก็พร้อมจะย้ายพื้นที่ (Santasombat, 2019 as cited in Siriphon, 2019) ดังจะเห็นจากภายหลังช่วงปี 2017 เป็นต้นมาทุนจีนได้เคลื่อนย้ายการเพาะปลูกสวนกล้วยจากสปป.ลาว ไปยังประเทศเมียนมาร์ กัมพูชา รวมถึงเวียดนามเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านขาดรายได้จากการเช่าที่ดิน และต้องรับผลกระทบทางด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลจากการใช้สารเคมีที่เข้มข้นในการทำสวนกล้วย ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถใช้ผืนดินทำการเพาะปลูกพืชไร่ได้เช่นเดิมเนื่องจากคุณภาพของดินเสื่อมสภาพจากการตกค้างของสารเคมี ผลกระทบดังกล่าวจะกลายเป็นปัญหาสำคัญในการทำเกษตรกรรมและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมและการปรับตัวของชุมชนในเขตประเทศลาวมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. รัฐบาลสปป.ลาว จำต้องมีการควบคุมและจำกัดปริมาณพื้นที่ในการให้สัมปทานของทุนต่างชาติเพื่อชะลอการเข้ามาของทุนนิยมในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีความเชื่อมโยงกับอำนาจอธิปไตย

ของสปป.ลาว นอกจากนี้ในการให้สัมปทานที่ดินจำเป็นต้องมีระบบกฎหมายที่ครอบคลุม พร้อมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบอย่างเข้มข้นเพื่อให้การใช้ที่ดินดังกล่าวเกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันการให้ชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสัมปทานที่ดินตั้งแต่เริ่มต้น จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกำกับดูแลการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชนชาวบ้านไปพร้อมกัน

2. ในประเด็นเรื่องผลกระทบทางด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีในสวนกล้วย ซึ่งถือเป็นประเด็นผลกระทบที่มีความสำคัญ แม้ทางรัฐบาลสปป. ลาวจะกำหนดให้นายทุนสวนกล้วย ทำการควบคุมทางด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัตินั้นยังไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการและการบังคับใช้อย่างเข้มงวดเพื่อเป็นการรับรองว่าสวนกล้วยของทุนจีนจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

References

- Grimsditch, M. (2017). *Chinese Agriculture in Southeast Asia: Investment, Aid and Trade in Cambodia, Laos and Myanmar*. HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG Southeast Asia.
- Kosaikanont, R. (2010). *International Political Economy: The Greater Mekong Sub-region Project (GMS)*. The Tourism and Economic Development Research Project: Economic Quadrangle Concept and Obstacles in the Development of the Greater Mekong Subregion. The Thailand Research Fund (TRF).
- Kruaechaipinit, S. (2021). *Balancing State Capitalism and Digital Economy in China*. SAU Journal of Social Sciences & Humanities, 5(2), 53-67.
- Li, R. (2013). Food Security Policy of Chinese Government. *Journal of Social Development* (2), 101 - 112.
- Santasombat, Y. (2010). *The Greater Mekong Sub-Region within the Perspective of Economic Quadrangle*. The Greater Mekong Sub-region Project (GMS). The Tourism and Economic Development Research Project: Economic Quadrangle Concept and Obstacles in the Development of the Greater Mekong Subregion. The Thailand Research Fund (TRF).

- Siriphon, A. (2019). *Chinese Influence towards the Security of Tourism and Agricultural Industry of Northern Thailand*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- TFNET NEWS COMPILATION. (2017). *LAOS: Bananas topping list of agricultural export earners*. Retrieved 13 April 2019, from <https://www.itfnet.org/v1/2017/11/laos-bananas-topping-list-of-agricultural-export-earners/>
- Van der Ploeg, J. D. (2009). *The New Peasantries: Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization*. (Earthscan Food and Agriculture).